

Neda Pintarić
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb

PRAGMATIČNI ELEMENTI U RJEČNIČKOME ČLANKU (UZ POLJSKE GLAGOLE GOVORENJA)

U članku se na primjerima glagola govorenja, zabilježenima u poljsko-hrvatskome rječniku (PHR), pokazuje na koji se način rabi pragmatični kvalifikator s obzirom na izražavanje različitih emocionalnih vrijednosti tih glagola i njihovih frazeologizama. Izdvajaju se tako izravni i preneseni leksemi glagola govorenja te izravni i preneseni frazeologizmi sa značenjem radnje govorenja.

1. Uvod

Glagoli govorenja (*verba dicendi*) predstavljaju posebnu semantičnu kategoriju glagola kojima se izražava čin govorenja. Kako su u *Poljsko-hrvatskome rječniku* Milana Mogušića i Nede Pintarić (dalje: PHR) ti glagoli uglavnom obilježeni pragmatičnim kvalifikatorom, pokazat ćemo na primjerima njihove raznolikosti.

U semantici glagoli govorenja mogu imati emotivno neutralno značenje (*mówić, powiedzieć, odpowiedzieć, rzec*), zatim to mogu biti glagoli koji nose pozitivnu emociju (*przywitać się, uchwalić, zaprosić, gratulować, dziękować*), a najveću grupu čine negativno emocionalno obojeni glagoli, kao npr. *gardzić, bronić się, plotkować, obmawiać, grozić, anulować, płakać, syczeć, ryczeć, kpić, oskarżać, obrażać, zawstydząć, wypominać, krytykować, zniestawiać, dyskredytować, wściekać się, martwić się, wzywać, zakłąć, kląć, protestować*. Osim toga postoji grupa glagola koji ovisno o situaciji mogu označavati pozitivnu ili negativnu emociju (*zdziwić się, prosić, interweniować, namawiać, radzić, ostrzegać, rekomendować, odradzać, obiecywać, odmówić, sprzeciwić się, proklamować, mianować, angażować, nazwać*). Afektivno značenje tih glagola govorenja ovisi o njihovom okolinskom kontekstu (objektu) pa se emotivna vrijednost određuje preko značenja imenice-objekta. Npr. *protiviti se* može imati pozitivno emotivno značenje ako uz njega stoji objekt negativnoga značenja (*protiviti se* zločinu, neradu, nepravdi). I obrnuto, ako uz taj glagol stoji objekt pozitivnoga značenja, on dobiva negativno značenje (*protiviti se* pravdi, marljivosti, lijepom ponašanju).

Nije nam zadatak obraditi sve te glagole, nego ćemo se ograničiti samo na nekoliko tipičnih primjera u okviru natuknica s glagolima govorenja i pokazati kako su one opremljene pragmatičnim odrednicama u PHR-u.

U PHR-u se nalaze tri tipa odrednica: 1. *gramatične odrednice*, bilježene kraticama za vrste riječi i potrebne gramatične kategorije; 2. *terminološke odrednice*, navođene kraticama prema grani znanosti ili umjetnosti u koju spada dani leksem, i 3. *pragmatične odrednice*, koje sadrže stilske, emotivne, modalne i metaforične kratice, u poljskoj literaturi nazivane *kvalifikatorima* (Markowski 1999: XXXIX).

Pragmatične kratice najtemeljitije su obrađene u rječničkome projektu Bogusławskoga, *Polszczyzna, jaką znamy* (1993:33–35) pa ćemo ukratko usporediti te kratice s našim rješenjima u PHR-u. Bogusławski navodi pragmatična obilježja (*właściwości pragmatyczne*) u okviru četiri razine. Najprije uz natuknicu daje opću oznaku **P** (pragmatično) uz koju dodaje: 1) *akomodacijsko obilježje* leksema (kratica: **A**), što označuje prilagodbu leksema uporabnome okružju neovisnome o namjeri govornika; 2) *emotivno obilježje* leksema (označeno kraticom **E**), kojim se slušatelja pomoću konvencionalne uporabe dovodi u određeno emotivno stanje; 3) *obilježje konvencionalnog praktičnog ponašanja* oba govornika (kratica: **Pr**) i 4) *»poetizacijsko« obilježje* (kratica: **Po**), koje uvodi određene ludične efekte. Svaka od navedenih pragmatičnih kategorija još ima niz adekvatnih kratica.

Pragmatična kategorija **A** ima čak 20 kvalifikatora koji se mogu usporediti s nekim našim oznakama za stil. To su kratice za društveno okružje (*środ.*), za profesiju (*profesj.*), za nova značenja koja nisu još uhodana (*nowe*), zastarjelice (*daw.*), za izraze unutar mladeži (*mlodz.*), za dječji jezik (*dziec.*). Osim toga u kategoriju **A** ulaze i kratice iz različitih životnih situacija (npr. za visoki stil (*urocz.*), za uredski stil (*urzęd.*), za knjiški stil (*książk.*), za publicistički stil (*public.*), za razgovorni stil (*pot.*), za uvrjednije riječi (*ordyn.*). U taj tip kvalifikatora ubrajaju se i eufemizmi, tabu-riječi i neeufemizmi (tj. izrazi koji imaju tabu-kočnicu pa nisu za uporabu na javnome mjestu). Osim tih kvalifikatora postoje još naznake za intimno (*famil.*), neintimno (*antyfamil.*), ponižavajuće (*humil.*), ublažavajuće (*ogłęd.*), poštujuće (*godn.*). Ti kvalifikatori služe za pokazivanje tipova međuljudskih odnosa.

Kategorija emotivnosti **E** ima u rječniku Bogusławskoga osam kvalifikatora (za umilnost (*pieszcz.*), razuzdanost (*rub.*), nepristojnost (*niegrz.*), za podcjenjivanje (*lekcew.*), pogrdnost (*pogard.*), za osudu (*piętn.*), euforiju (*eufor.*) i potištenost (*minor.*).

U kategoriji **Pr** Bogusławski razlikuje *performativno*, *kvaziperformativno* i *behabitivno* u odnosu na magično i simbolično ponašanje u društvu i u PHR-u za to nemamo sličnih kratica. Posljednja kategorija u rječniku Bogusławskoga, **Po**, sadrži deset kvalifikatora, većinu kojih smo u PHR-u svrstali u stilistične, kao npr. *śaljivo*, *ironično*, *pejorativno*, *knjiški*, *arhaično*.

Kako vidimo, u toj kompliciranoj podjeli pragmea preklapaju se pojedina emotivna značenja, a kratice su predugačke ili se ne mogu dešifrirati bez vraćanja na upute s početka rječnika. Zbog brojnosti kratica dolazi do nepreglednosti rječničke natuknice.

U PHR-u smo izdvojili četiri tipa pragmatičnih oznaka. 1) **Stilske komponente** pragmatičnoga znaka sveli smo na odrednice ili kvalifikatore: *dijalektizam, žargonizam, regionalizam, arhaizam, knjiški stil, razgovorni stil, dječji jezik, školski rječnik*. 2) **Emotivne su komponente** pragmea svedene na ove: *vulgarizam, ironičnost, šaljivost, pogrđnost, pejorativnost, podcjenjivanje, hipokorističnost, samilost*. 3) **Modalno značenje** pragmea izraženo je leksičnim sredstvima za modalnost kao što je npr. *slaganje, nijekanje, nesigurnost, vjerojatnost*, ali ih nije trebalo opremiti kraticama, jer su značenja vidljiva u prijevodu. Potonje oblike stoga nismo posebno razrađivali, samo smo im dali opću oznaku *pragmatično*. Ako se radilo o 4) **metaforičnome značenju** nekoga leksema koji je imao više značenja, a samo je jedno bilo pragmatično, takav je leksem obilježen kvalifikatorom *preneseno (pren.)* ili pak *pragmatično (prag.)* ukoliko je pripadao govornom stilu. Npr. *plešć* izravno (u prvom značenjskom sloju) znači *plesti*, a u metaforičnome značenju dobiva kvalifikator pragmatičnosti, jer označuje glagol govorenja *brbljati gluposti, glupariti, bljezgariti*. Ta je leksemska natuknica oprimjerenjena frazemom (1) i pragmemom (2): 1) frazem: *plešć banialuki* = pričati Markove konake, pričati gluposti (koještarije), glupariti, bljezgariti, baljezgati; 2) imperativni pragmem: *nie pleć!* ne laprdaj, ne gluparaj, ne baljezgaj, ne bljezgari.

Za ovaj rad odabrali smo *verba dicendi* kako bismo pokazali pragmatične kvalifikatore koji stoje uz njih. Glagol govorenja može tvoriti samostalnu rječničku natuknicu, ali u rječničkome članku obično se navode i primjeri uporabe takva glagola u rečenici. Iz sintaktičnih primjera može se naime dobro vidjeti rekacija tih glagola te njihova pragmatična funkcija.

Zašto smo se odlučili prikazati pragmatične kvalifikatore baš na glagolima govorenja? Pojam *glagoli govorenja (verba dicendi)* poznat je u semantici i pragmatiki kao poseban tip glagola s pragmatičnom radnjom govorenja iskazivanom različitim korijenima riječi u kojima je vidljiv afektivni vrjednujući odnos govornika prema dotičnoj radnji govorenja. Taj tip glagola uvijek je afektivno obilježen u govornoj situaciji. Teško se mogu izdvojiti oni glagoli govorenja koji su afektivno neutralni, kao npr. *reći, govoriti, razgovarati, odgovoriti, pričati* (polj. *mówić, powiedzieć, rzec, rozmawiać, odpowiedzieć, opowiadać*). Oni se naime rabe u afektivno pozitivnom ili negativnom okružju pa poprimaju značenja koja im dodjeljuje to okružje (npr. *govoriti gluposti, reći strašnu stvar, razgovarati o ružnim temama, odgovoriti na uvrjedu, pričati grozote; govoriti nježne riječi, reći kompliment, razgovarati o lijepim stvarima, odgovoriti smireno*). Zato smo u PHR-u, kad je god to bilo moguće, davali pragmatični kontekst u obliku frazema ili u obliku uobičajenih sintagma.

2. Glagoli govorenja kao semantična kategorija

Kao što se vidi iz latinskoga oblika, glagole govorenja prvi uočavaju latinisti nazivajući ih *verba sentiendi et dicendi*. To su glagoli koji označuju razumijevanje, mišljenje i govorenje. Latinski gramatičari izdvajali su ih zbog sintaktične funkcije (veze nominativa ili akuzativa s infinitivom). Njima se mogu izražavati tvrdnje (objektivni sudovi): *vidim da čitaš, znam da ćeš doći*, ili subjektivni sudovi: *čini mi se da..., osjećam da..., mislim da...*. Ti posljednji primjeri pokazuju da ti glagoli imaju tzv. modalni okvir iskaza (pa ih Anna Wierzbicka zove *rama modalna wypowiedzi*; *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*, 367). R. Simeon dijeli glagole govorenja (pod natuknicom *deklarativni glagol*) na »glagole koji izražavaju jednostavnu izjavu (f. *dire* – govoriti, *expliquer* – tumačiti...) nasuprot onima koji izražavaju neko duševno raspoloženje govornika (f. *croire* – vjerovati, *vouloir* – htjeti...) i koji kao takvi katkad zahtijevaju osobitu konstrukciju (npr. rečenicu s infinitivom u latinskome).« Dalje Simeon navodi da su to glagoli kojima se izražava priopćenje, izjava, pripovijedanje, objašnjenje i sl. te da se mogu zvati još i deklarativni glagoli (*verba declarandi*) (Simeon 1969.I:216).

Glagoli govorenja (*verba dicendi*) izdvajaju se dakle na temelju semantičnih odrednica – implicitno ili eksplicitno izražene radnje – čovjekova govora. Ti glagoli mogu sam čin govora izraziti izravno (npr. *govoriti, reći, razgovarati, odgovoriti, upitati, nijekati, povikati, šaptati*) ili preneseno (*lajati, cijukati, štektati, mljeti*). Vidimo da već u navedenim primjerima izravnoga značenja glagola govorenja postoji emotivna modalna komponenta (npr. *upitati, nijekati*) kao i emotivna pragmatična komponenta izražena moduliranjem glasa (npr. *povikati, šaptati*). Zato su glagali govorenja dobri za pokazivanje afektivnosti u varijacijama samog čina govorenja (npr. *klicati, odobravati, opjevati*) i osim leksično mogu biti iskazivani i u sintagmama ili frazematski (*govoriti kroz nos, govoriti kroz smijeh, kroz suze, govoriti iz trbuha, govoriti tiho, glasno, nježno, grubo, glasati se poput galeba, kovati u zvijezde* itd.).

Glagole govorenja najopširnije je opisao Z. Greń podijelivši ih u osam grupa s precizno razrađenim podgrupama. On razlikuje *prave, tipne, fazne* i *reproduktivne neutralne glagole govorenja*, zatim *ocjenjivačke glagole govorenja*, koji mogu biti *istinosni, kvalitativni, negirajući* i *negativni impresivni* te *volitivne glagole govorenja*, koji mogu biti *informacijski, reakcijski* i *kreativni* (Greń 1994).

Dariusz Galasiński napisao je cijelu knjigu o hvastanju kao uvjeravačkome govornome činu (2001). On razlikuje čin hvastanja u kojemu je vidljiv govornik, zatim primjerima potvrđuje kako govornik vrjednuje sebe kroz izravna i neizravna jezična sredstva hvaljenja, nadalje navodi kako se može neutralno iskazivati hvaljenje te kakav je odnos kulture i hvaljenja. Ta zanimljiva knjiga obiluje sintaktičnim primjerima predikata *hvastati se*, jer autor taj govorni čin promatra u semantičnom i kulturnom kontekstu.

U svome članku J. Reszka govori o glagolima tipa *ogovarati, ocrnjivati, potva-*

rati, insinuirati (1992). Njima se izražava negativan odnos slušatelja prema govorniku koji se služi tim glagolima.

Tim kratkim pregledom semantičnih istraživanja glagola govorenja željeli smo opravdati naš izbor tih glagola za pokazivanje pragmatičnih afektivnih elemenata kojima smo obilježili glagole govorenja u PHR-u.

3. Pragmatična podjela glagola govorenja s primjerima iz PHR-a

Na primjerima glagola govorenja pokazat ćemo tipove pragmema kao afektivnih komunikacijskih znakova koji sadrže stilske, emotivne, modalne i metaforične komponente bilo u samostalnim leksemnim natuknicama ili ovisno o kontekstu, tj. u frazeologizmima.

3.1. Leksemi – natuknice glagola govorenja

Na leksemnoj razini uz osnovne afektivno neutralne poljske tipove glagola govorenja: *mówić, rzec, powiedzieć*, koji mogu stajati u infinitivu kao natuknice i nisu pragmatički kvalificirani, nalazimo i glagole govorenja uz koje mora stajati pragmatični kvalifikator: *kablować, kadzić*. Ti glagoli naime imaju najmanje dva značenja – izravno i preneseno. Zato u PHR-u stoji:

kablować v. (*ipf* -uje, -ujesz) 1. postavljati kablove; 2. PRAG prenositi tračeve, cinkariti, odavati tajne informacije; 3. ŠK tužakati; 4. ŠK šaptati
kadzić v. (*ipf* -e, -isz) 1. kaditi, dimiti; 2. PRAG ~ **komuš** laskati komu, hvaliti koga pretjerano, šnirati komu, kaditi komu

Iz navedenih primjera vidi se da oba glagola u prvome značenju nisu glagoli govorenja, a u drugome značenju izražavaju emocionalno obojenim oblicima radnju govorenja, ali posredno, prenesenim, metaforiziranim značenjem. Jedino četvrto značenje glagola *kablować* izrečeno je pravim glagolom govorenja – u prigušenome obliku (šaptanjem).

Leksem *zamknąć się* ima prvo značenje *zatvoriti se*, a drugo mu je značenje preneseno i predstavlja negiranje govorenja, tj. zahtjev da govornik prestane govoriti. Hrvatski prijevod tog drugog, pragmatičnog značenja glagola *zamknąć się* jest *ušutjeti, zašutjeti*. U oba jezika postoji imperativna govorna inačica *zamknij się* – *ušuti, prestani* (govoriti), *zatvori gubac*. Imperativni je oblik uvrjedljiv u oba jezika. Hrvatski glagol *zatvoriti se* (što je doslovan prijevod poljskoga oblika) nema sekundarnog prenesenog značenja kao poljski pa ne možemo reći da se ubraja u glagole govorenja.

3.2. Grozd frazeologizama oko osnovne leksemne natuknice glagola govorenja

Dva temeljna glagola govorenja u poljskom jeziku, *mówić* i *gadać*, zabilježena su kao leksemne natuknice u okviru kojih postoji niz pragmatičnih frazeologizama. Svaki od navedenih frazeologizama opremljen je u PHR-u kvali-

fikatorom PRAG, a ovdje smo taj kvalifikator stavili samo na početak da suvišnim ponavljanjem ne opteretimo članak. Dakle, pod natuknicom *mówić* u PHR-u možemo naći ovo:

mówić *v.* (*ipf*-ię, -isz) 1. govoriti, izražavati se, pričati, progovarati;
FRAZ PRAG

~ **co ślina na język (do ust) przyniesie** govoriti što komu padne na pamet;

nie ma co ~ nema što, nema se što dodati, ne može se reći;

nie ma o czym ~ nije vrijedno spomena, nije važno; nema na čemu (odgovor na zahvaljivanje); nema se što reći;

~ **do kogoś per ty (po imieniu)** biti s kim na ti, tikati komu, zvati koga imenom (po imenu);

~ **przez zęby** govoriti (cijediti) kroz zube;

~ **przez nos** govoriti kroz nos;

~ **jak z książki** govoriti (izražavati se) učeno;

~ **na migi** govoriti na mote (rukama i nogama), gestikulirati;

~ **do rzeczy** govoriti pametno, imati pravo;

~ **od rzeczy (bez ładu i składu)** govoriti (pričati) gluposti, pričati bez veze (bez glave i repa), govoriti da ne bi ni pas s maslom pojeo;

szkoda ~ nije vrijedno spomena, šteta riječi trošiti, ništa od toga, uzalud je trud;

tak tylko się ~i tako se samo kaže, lako je to reći, tako samo izgleda;

niech sobie ktoś ~i co chce, ale ... neka kaže tko što hoće, ali ...;

coś ~i samo za siebie nešto govori samo za sebe, nešto se samo po sebi razumije;

gdzie diabeł ~i **dobranoc** gdje je vrag rekao laku noć, Bogu iza leđa (iza nogu), daleko

co ty ~isz ma što kažeš! ma nemoj mi reći!, ma hajde!?

nie mów! nemoj tako; nemoj mi reći!?

no mów ma (pa, ta) reci već jednom

~i **się trudno** što se tu može, što ćemo, što možemo

~i **ią (ludzie), że ...** govori se (govorka se) da ...

~i **iono mi** rečeno mi je

2. FRAZ PRAG ~ **na kogoś** ogovarati koga, loše govoriti o komu, kriviti (okrivljavati) koga za što.

Svi navedeni frazeologizmi s glagolom *mówić* imaju pragmatično značenje. Pišući ovaj članak uočila sam da je trebalo razdvojiti dva različita značenja toga glagola, jer oblik *mówić* s određenim prijedložnim izričajem (*na kogoś*) ima novo i drugačije pragmatično značenje. U raspravi prilikom izlaganja referata na skupu *Dvojezična i višejezična leksikografija* prof. M. Popović skrenuo je pozornost na neophodnost postojanja likova poput *mówią* (govori se) i *mówiono mi* (rečeno mi je), jer su to tzv. bezlični glagolski oblici koji imaju poseban okoštali oblik i specifičnu funkciju. Zato ih ovdje navodim i trebalo bi ih dodati u PHR.

Glagol *gadać* sinoniman je za jedan dio frazeologizama, u kojima može stajati i glagol *mówić*, ali u određenome broju frazeologizama ne može se *gadać* supstituirati glagolom *mówić*. Iako smo oba glagola preveli sličnim sinonimima u hrvatskome, treba naglasiti da je forma *gadać* isključivo razgovorna, dok je *mówić* i stilski neutralan, a može biti i u razgovornoj funkciji.

Članak pod natuknicom *gadać* izgleda u PHR-u ovako:

gadać v. (*ipf* -am, -asz) 1. govoriti, pričati, pripovijedati, razgovarati; reći, kazati; brbljati

FRAZ PRAG

nie ma co (tu dużo) ~ nema se tu što govoriti (dodati, reći, kazati), ne treba tu ništa reći, i što tu još reći;

~ co ślina na język przyniesie govoriti što komu padne na pamet;

szkoda ~ uzalud je govoriti, to ti je badava (uzalud), bolje ne govoriti, bolje ništa ne reći, šteta riječi;

~ na wiatr pričati zidu, govoriti u vjetar, uzalud govoriti, govoriti na-prazno;

~ do rzeczy ispravno (dobro, pametno) govoriti, imati pravo;

~ jak najęty govoriti (pričati) kao navijen;

~a aby ~ govori tek toliko da nešto kaže;

~aj zdrów! samo ti pričaj! pričam ti priču;

nie ~aj! ma što kažeš, ma nemoj (mi) reći!, ma daj!;

~asz! ma nemoj (mi reći);

~u~~u bla-bla; my tu ~u~~u, a czas ucieka mi tu brbljamo, a vrijeme leti

2. ogovarati, govorkati, govoriti u tajnosti

~ na kogoś ogovarati koga, ocrnjivati koga (pričanjem); tužiti se (žaliti se) na koga;

~ po kątach govorkati (šaputati) po kuloarima, ogovarati;

Neki od navedenih frazeologizama nalaze se u oba tipa glagola govorenja (npr. *mówić / gadać do rzeczy, nie ma co mówić / gadać, mówić / gadać co ślina na język przyniesie, mówić / gadać na kogoś, szkoda mówić / gadać, nie mów / nie gadaj*). Oblik *gadać* ima i lik uzvika (*gadu-gadu*), dok se s glagolom *mówić* to ne može napraviti. Imperativni oblik *gadaj zdrów* nije u poljskim rječnicima naveden i za glagol *mówić*, iako bi on zvučao zgodno s rimom: *mów zdrów*. Bezlični oblik *mówi się trudno* ne može se zamijeniti s *gadać*. Isto se tako *gadać po kątach* ne može se zamijeniti likom *mówić po kątach*, nego eventualno leksemom *obmawiać*.

Sinonim tima dvama glagolima jest i glagol *prawić*, koji označuje visok stil govora i mogao bi se supstituirati u frazeologizam *prawić jak z książki*.

U frazeologizmu *mówić na migi* glagol govorenja ima značenje sporazumijevanja neverbalnim kodom (gestama), a ne govorenja riječima.

Mogli bismo iz tih primjera zaključiti da *gadać* znači *govoriti, brbljati* u užem razgovornom smislu, dok *mówić* znači *razgovarati, sporazumijevati se, govoriti* u širem kontekstu.

3.3. Metaforizirani frazeologizmi s implicitnim značenjem govorenja

Mnogi frazeologizmi prenesenog značenja mogu implicitno označavati radnju govorenja, ali u površinskoj strukturi bivaju izraženi glagolima drugačijeg značenja. Takvi su npr. frazeologizmi:

dotknać kogoś do żywego dirnuti koga u živac (u bolnu točku);
dotknać się czegoś (jakiegoś tematu) dotaknuti se čega (koje teme).

U navedena dva poljska i hrvatska frazeologizma radnja govorenja izražava se metaforom dodirivanja, ali se u hrvatskome rabe dva oblika koja se ne mogu zamjenjivati. Naime, iako *dotaknuti se* i *dirnuti* znače istu radnju, ne možemo reći *dirnuti se koje teme* i *dotaknuti koga u živac*. Hrvatski jezik u tom slučaju ima kompliciraniju semantičnu strukturu nego poljski.

Poljski frazeologizam **wyskoczyć jak filip z konopi** može se u hrvatskome prevesti s reči *što s neba pa u rebra, izvaliti što*. Metafora iskakivanja u poljskome izražava trenutak iznenadnosti, koji je u hrvatskom izražen frazom *s neba pa u rebra*, ali u hrvatskome ona nema samo element iznenadnosti, nego i nepovezanosti, neočekivanosti i gluposti zbog nesređenog ili nepravilnog tijeka misli. U poljskome se frazeologizam temelji na slici iskakivanja zeca iz konoplje, što pokazuje nesnalaženje u novom prostoru, a samo nesnalaženje smatra se neinteligencijom, dakle glupošću. Sinonimni hrvatski frazeologizam u tom značenju bio bi *ispaliti (izvaliti) glupost*, koji i u poljskome ima inačicu *palnąć glupstwo*. Glagol *ispaliti* (npr. *riječi kao iz topa*) metaforizira brzinu izlaska metka iz cijevi puške ili topa. Poljski glagol označuje još bolje trenutnost ispaljivanja pomoću tvorbenoga sufiksa *-ną-* (u hrvatskome tu funkciju ima isto takav sufiks *-nu-*, npr. *trepnuti, skoknuti*). Slika izvaljivanja tereta iz kola uporabljena je u inačici hrvatskoga frazeologizma i prenesena je na izlaženje riječi iz usta.

Frazeologizam **mieć długi (niewyparzony, obrotny) język** u hrvatskome može imati barem četiri značenja:

- 1) imati dug (neopran) jezik, imati jezik kao krava rep, biti jezičav (brbljiv);
- 2) nemati dlake na jeziku, govoriti bez uvijanja;
- 3) biti blagoglagoljiv, tečno govoriti;
- 4) imati uvijek spreman odgovor, biti dosjetljiv.

Semantemom *jezik* u poljskom i u hrvatskom označuje se radnja govorenja (hrvatski prijevod sadrži ga u prva dva značenja). U hrvatskome prijevodu 3. značenja upotrijebljen je glagol govorenja, dok je u 4. značenju glagolska imenica *odgovor* povezana s glagolom govorenja. *Dosjetljivost* je u hrvatskome prijevodu (4) s govorenjem povezana tek implicitno (u dubinskoj strukturi).

Ta grupa frazeologizama kojima se može implicitno (samo u dubinskoj strukturi) izraziti radnja govorenja bez glagola govorenja, predstavlja najrazličitije metafore i praktično svaki glagol može označivati tu radnju govorenja, izražavanja, sporazumijevanja.

4. Zaključak

U hrvatskom i poljskom jeziku postoje leksemi i frazeologizmi s glagolima govorenja. Međutim, već kod prvoga glagola vide se razlike u ta dva jezika. Glagol *mówić* ne prevodi se samo s *govoriti*, nego može imati i značenje *pričati*, *pripovijedati*, *izražavati se*, *sporazumijevati se*. Glagol *gadać*, iako je preveden isto kao i *mówić*, ima u poljskome i dodatnu pragmatičnu komponentu nevezanog razgovora, ali je i negativno obilježen značenjem *brbljati*, *pričati gluposti*.

Frazeologizmi s ta dva glagola prevedeni su adekvatnim oblicima kad je to bilo moguće, ali se često moralo prilaziti opisnom značenju ili drugačijem tipu frazeologizma koji nije uvijek mogao uključiti potpuno adekvatan smisao.

Najveća razlika vidjela se u dubinskoj i površinskoj strukturi frazeologizama kojima se samo implicitno naznačuje radnja govorenja (bez spominjanja glagola govorenja).

Literatura

- Awdiejew, Aleksy. 1983. Klasyfikacja funkcji pragmatycznych. *Polonica IX*, 53–89.
- Awdiejew, Aleksy. 1991. Model gramatyki komunikacyjnej (projekt badawczy). U zb. *Studia nad polszczyzną mówioną Krakowa*, ur. B. Dunaj i K. Ożóg, Prace Językoznawcze, z. 107, UJ, Krakow. 9–38.
- Bogusławski, Andrzej, Jan Wawrzyńczyk. 1993. *Polszczyzna, jaką znamy (Nowa sonda słownikowa)*. Warszawa : Uniwersytet Warszawski.
- Galasiński, Dariusz. 1992. *Chwalenie się jako perswazyjny akt mowy*. Kraków : IJP PAN.
- Greń, Zbigniew. 1994. *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim*. Warszawa : SOW PAN.
- Karaulov, J.N. 1987. *Russkij jazyk i jazykovaja ličnost'*. Moskva.
- Markowski, Andrzej (ur.). 1999. *Nowy słownik poprawnej polszczyzny*. Warszawa : PWN.
- Moguš, Milan, Neda Pintarić. 2002. *Poljsko-hrvatski rječnik / Słownik polsko-chorwacki*. Zagreb : Školska knjiga.
- Pintarić, Neda. 2002. Pragmatične odrednice u prvom poljsko-hrvatskom rječniku. *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*, Gdańsk. 36–44.
- Reszka, Jarosław. 1992. Analiza znaczenia wybranych wyrażeń deprecjonujących (*pomawiać*, *oczerniać*, *szkalować*, *insynuować*). *Studia Gramatyczne X*. Kraków IJP PAN. 55–69.
- Reszka, Jarosław. 2001. *Predykatywy mowienia implikujące pojęcie zła w języku polskim*. Kraków : DWN.
- Simeon, Rikard. 1969. *Encyklopedijski rječnik lingvističkih naziva I–II*. Zagreb : Matica hrvatska.

Skljarevskaja, G.N. 1996. Real'nyj i irreal'nyj mir v tolkovom slovaru (k voprosu o pragmatičeskom komponente slova). U zb. *Semantika i komunikacija*. Sankt Peterburg. 68–80.

Urbańczyk, Stanisław (ur.) 1978. *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk : Ossolineum.

Pragmatic elements in dictionary entries (Polish verbs of speaking)

Summary

The article is based on the corpus consisting of lexemes and idioms which are formally or semantically related to verbs of speaking in the *Croatian–Polish Dictionary* by Milan Moguš and Neda Pintarić. Special attention is paid to lexemes denoting speaking only in the secondary, metaphorical meaning (e.g. *kablować*, *kadzić*). The author also analyzes the ways in which the verbs *mówić* and *gadać* have been presented in the dictionary, which includes a whole range of related idioms along with their main lexical meaning. Special emphasis is placed on a group of idioms which are not explicitly linked to verbs of speaking, but refer to this activity due to metaphorical meanings of other verbs.

Ključne riječi: glagoli govorenja (*verba dicendi*), pragmatični kvalifikatori, hrvatski jezik, poljski jezik

Key words: verbs of speaking (*verba dicendi*), pragmatic qualifiers, Croatian, Polish